

Kristina Johansson

*Könade gränsdragningar på
handels arbetsplatser*

Akad. Avh. Luleå tekniska
universitet. 2015

1

Denna avhandling i arbetsvetenskap från Luleå tekniska universitet handlar om organiseringen av arbete i dagligvaruhandeln och det författaren kallar ”könade gränsdragningar”. Med könade gränsdragningar menas de sätt på vilka olika former av gränser skapas och upprätthålls på arbetsplatser samt att dessa gränsdragningar till stor del handlar om kön. I dagligvaruhandeln är majoriteten av de anställda kvinnor, förutom på chefsnivå där majoriteten är män. Redan där finns alltså tydliga gränser. Arbetet uppfattas generellt som att det inte kräver några särskilda förkunskaper, det är ofta slitigt fysiskt med enahanda och monotona arbetsuppgifter, men också mentalt genom att som anställd ständigt vara i blickfånget och i kontakt med kunder. Tidigare fanns tydliga uppdelningar där kvinnor framför allt satt i kassan och män jobbade på lagret med att packa hyllor och vara ute på butiksgolvet.

När krav på arbetsrotation infördes för några år sedan tolkades det generellt som en möjlighet att både bryta upp den könsarbetsdelning som rådde och de arbetsskador och arbetsmiljöproblem som följde på den. En viktig ingång till Kristina Johanssons avhandlingsarbete var därför att undersöka vilka betydelser införandet av arbetsrotation haft för arbete i handeln. Det har ofta tagits för givet att arbetsro-

tation skulle ha och har medfört positiva effekter för jämställdhet och arbetsmiljö. Men det blev inte riktigt så. Arbetsrotation har inte i särskilt hög utsträckning lett till att könade gränser suddats ut, utan i stället har gränser ritats upp på nya sätt, menar Kristina Johansson.

Kön förstås i avhandlingen som något som görs, omförhandlas och upprepas i såväl strukturer, normer och praktiker som i människors förståelser av sig själva och sin omvärld. Arbete, och vad det är, måste också förstås som att det är sammanflätat med kulturella förståelser av kön, menar författaren.

En vanlig, men felaktig, uppfattning är att organisationer bygger på de logiker som visat sig vara de bästa ur ett produktionsperspektiv. Avhandlingen visar tvärtom på ett perspektiv där organisationer är könade, det vill säga att kön såväl skapas som sorteras. Med stöd både i den egna empirin och i den forskning som finns inom fältet kön och organisation, visar Johansson att könsmonster döljs i organisationen genom att de förklaras som något annat, exempelvis som natur, individualitet eller intressen.

Avhandlingen, som är en sammanläggning av fyra olika artiklar, har flera intressanta slutsatser. Kassaarbete är sedan arbetsrotationens införande inte längre entydigt kvinnligt kodat, men det går ändå inte att säga att könade gränsdragningar har brutits upp generellt sett. Snarare har de blivit mer varierade och komplexa. Arbetsuppgifterna och de anställda har också blivit mer utbytbara och kompetenser har fått minskad betydelse. En annan viktig slutsats handlar om att könade gränsdrag-

ningar blev möjliga då kön gjordes till en icke-fråga för organisationen.

Intressant med avhandlingen är att den problematiserar hur frågor som i teorin kan framstå som självklara poänger för jämställdheten, i praktiken kan bli något helt annat, samt vikten av empiriska undersökningar för att illustrera sådana fenomen. Genom att vara på plats i dagligvaruhandeln och fältarbete under en längre tid kunde författaren nå andra berättelser än de officiella. Trots det är avhandlingen till stor del teoretiskt driven och en stor del av den tas upp av tidigare forskning som analyser och slutsatser också ligger nära. En större öppenhet inför den egna empirin hade varit intressant och kanske givit en bredare inblick i hur gränser också överskrids, ritas om och suddas ut. Den rika etnografi i form av djupintervjuer och deltagande observationer som författaren samlat in har, på många sätt, fått lämna plats åt en driven argumentation. Det lämnade mig som läsare lite fundersam till vad som valts bort, vad det fanns mer av i empirin och vad som egentligen försiggick mellan de människor som jobbade i dagligvaruhandeln och som studerades, vad de sa, gjorde och tänkte. Det hade varit intressant att få veta mer om sådana frågor, något som såväl kunnat berika, som problematisera analyserna ytterligare. Fanns det något motstånd mot gränsdragningar och hur yttrade det i så fall sig? Motstånd kan komma till uttryck på många och subtila sätt och kan exempelvis vara allt ifrån att lägga arbetstid på att prata med kolleger istället för att jobba, till en lättare igenkänningsbar vägran att inordna sig.

Avhandlingen har tillkommit inom ett tvärvetenskapligt ämne, något som både ger möjligheter till fördjupningar inom specifika teman, såväl som utmaningar. Den teoretiska inspirationen är hämtat från korsningen mellan genusteori, organisationsteori och kulturteori med en metodologi från etnologi och etnografi. Olika traditioner berikar i bästa fall varandra, men det kan också bli så att något skaver. Anspråk på generaliserbarhet med artiklar som publikationsform är inte helt enkelt att få ihop med stora etnografiska studier, det vet alla som försökt sig på det. Går det att skilja mellan teori och metod, hur viktigt är det att diskutera vilka frågor som ställts i fält, hur går det att sammanjämka en vilja att berätta, tolka och förklara med att samtidigt vara analytiskt drivande och argumenterande utifrån ett visst perspektiv? Hur går det att få ihop kulturella meningsprocesser med tydliga arbetsrättsliga poänger? Dessa är några frågor gällande teori och metod som kanske vunnit på att ägnas lite mer tid. Det finns givetvis många fördelar och förtjänster med att vara tydlig i sin argumentation, men ibland krockar det med en metod som i stort uppmärksammar människors subjektiva meningskapande.

Avhandlingen fokuserar starkt på just genus, eller kön, och frågor om klass, etnicitet, sexualitet eller intersektionalitet har på det stora hela lämnats åt sidan, trots att dessa perspektiv haft en framträdande betydelse under det senaste decenniets svenska genusforskning. Det finns fördelar också med det, ett tydligt perspektiv som driver en viss fråga blir lättare att föra fram.

Samtidigt går det förstås att fundera över vilka konsekvenserna av det är.

Dessa diskussionspunkter ska dock inte tolkas som några starka invändningar. På det stora hela är *Könade gränsdragningar på handelns arbetsplatser* en både intressant, välbehövad och läsvärd avhandling som behandlar en stor och viktig del av den svenska arbetsmarknaden, men som trots det till stor del varit obeforskad. Ett förhållande som kanske säger något om de könade gränsdragningar som ritats upp inom universitet och forskningspolitik och som skulle ha en del att vinna på lite rotation. Jag ser fram emot fler studier av Kristina Johansson i framtiden.

Magdalena Petersson McIntyre

Docent i etnologi vid Centrum för konsumtionsvetenskap, Göteborgs universitet

Gustav Westberg

Legitimerade föräldraskap 1870-2010. En diskurshistorisk undersökning
Akad. Avh. Stockholms universitet 2016

2

Föräldraskap som social praktik är något som kan förstås mot bakgrund av tid, plats och rådande synsätt. I Gustav Westbergs avhandling *Legitimerade föräldraskap 1870-2010. En diskurshistorisk undersökning* analyseras hur föreställningar om föräldraskap har filtrerats ideologiskt under de moderna epokerna. Det empiriska materialet består mestadels av texter från tidskrifter, såväl redaktionellt material som reklam. Det har analyserats med utgångspunkt i teorier om föräldraskap i kombination med teorier om modernitetens framväxt och genomslag.

Syftet är att undersöka hur föräldraskap legitimeras i sakprosatexter från 1870-talet, från 1940-talet och från 2010-talet. Den övergripande frågan är följande: Hur besvaras frågan varför vi ska vara föräldrar på ett visst sätt i olika tidsperioder? Undersökningen beskrivs som diskurshistorisk i ett kunskaps- och maktanalytiskt perspektiv. Här återfinns feministiska, kritiska och även generella teorier som kan härledas från Foucaults syn på kunskap. Avhandlingen är språkvetenskaplig och använder språkliga analysperspektiv, främst hämtade från socialsemiotiken.

Grovt kan avhandlingens empiriska huvudresultat beskrivas som att moderskap dominerar som föräldraföreställning. Detta förändras inte mycket genom de undersökta